

Brussel, 30.9.2020
SWD(2020) 305 final

WERKDOCUMENT VAN DE DIENSTEN VAN DE COMMISSIE

**Verslag over de rechtsstaat 2020
Landenhoofdstuk over Estland**

bij

**MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE
RAAD, HET ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ EN HET COMITÉ VAN DE
REGIO'S**

**Verslag over de rechtsstaat 2020
Situatie op het gebied van de rechtsstaat in de Europese Unie**

{COM(2020) 580 final} - {SWD(2020) 300 final} - {SWD(2020) 301 final} -
{SWD(2020) 302 final} - {SWD(2020) 303 final} - {SWD(2020) 304 final} -
{SWD(2020) 306 final} - {SWD(2020) 307 final} - {SWD(2020) 308 final} -
{SWD(2020) 309 final} - {SWD(2020) 310 final} - {SWD(2020) 311 final} -
{SWD(2020) 312 final} - {SWD(2020) 313 final} - {SWD(2020) 314 final} -
{SWD(2020) 315 final} - {SWD(2020) 316 final} - {SWD(2020) 317 final} -
{SWD(2020) 318 final} - {SWD(2020) 319 final} - {SWD(2020) 320 final} -
{SWD(2020) 321 final} - {SWD(2020) 322 final} - {SWD(2020) 323 final} -
{SWD(2020) 324 final} - {SWD(2020) 325 final} - {SWD(2020) 326 final}

SAMENVATTING

Het Estse rechtsstelsel maakt gebruik van enkele van de meest geavanceerde informatie- en communicatietechnologieën die in rechtbanken worden ingezet. Deze technologieën bieden een hoge mate van toegankelijkheid en flexibiliteit en hebben er ook sterk toe bijgedragen dat het gerechtelijk apparaat tijdens de COVID-19-pandemie onafgebroken en met relatief weinig onderbrekingen kon blijven werken. Het Hooggerechtshof en de autonome gerechtelijke instanties spelen een gedegen rol bij de belangrijkste aspecten van het beheer van het rechtsstelsel, met name bij de toewijzing van personele en financiële middelen, alsmede bij de benoeming van rechters en bij andere aspecten van hun loopbaan.

De juridische en institutionele structuur voor corruptiebestrijding is in Estland grotendeels aanwezig. Het land heeft een doeltreffend netwerk opgezet voor de uitvoering van het beleid inzake corruptiebestrijding. Er wordt een nieuwe strategie voor de strijd tegen corruptie voorbereid. Alle ministeries zijn uitgerust om corruptiepreventie te coördineren en te zorgen voor de uitvoering van de nationale corruptiebestrijdingsstrategie in hun sector. De capaciteit om corruptiemisdrijven te onderzoeken en te vervolgen is afdoende en volgens het Openbaar Ministerie worden de begrotingsmiddelen als toereikend beschouwd. Er zijn bepalingen ingevoerd om “draaideurpraktijken” te reguleren. Lobbywerk is niet bij wet geregeld, maar er is een ontwerpregeling in de maak en er is nog steeds geen alomvattend kader voor de bescherming van klokkenluiders. Estland heeft veel geïnvesteerd in e-learning ter ondersteuning van de preventie van belangenconflicten voor alle werknemers in de openbare sector.

Het Estse rechtskader inzake mediapluriformiteit is gebaseerd op zowel grondwettelijke waarborgen als sectorale wetgeving. De regulerende instantie voor de media — de autoriteit voor consumentenbescherming en technische regelgeving — functioneert als een afdeling van het ministerie van Economische Zaken. De wet tot omzetting van de herziene richtlijn audiovisuele mediadiensten (AVMD-richtlijn) zal de onafhankelijkheid van deze instantie versterken. De transparantie van media-eigendom is in afwachting van nieuwe wettelijke bepalingen op dit gebied niet volledig gewaarborgd. Niettemin is algemene informatie met betrekking tot het ondernemerschap elektronisch beschikbaar en is de toegang tot de gegevens in het ondernemingsregister gratis. Er is een uitgebreid kader voor de bescherming van journalisten en in verschillende wetten zijn waarborgen voor de bescherming van journalisten opgenomen.

De controles en waarborgen in Estland zijn goed ontwikkeld, met een inclusief wetgevingsproces, dat nog verder wordt ontwikkeld. De kamer voor grondwettelijke toetsing van het Hooggerechtshof ziet zowel vooraf als achteraf toe op de grondwettigheid, ook na een directe grondwettelijke klacht. Het bureau van de kanselier van Justitie speelt een grote rol in het systeem van controles en waarborgen en zijn accreditatie met een A-status volgens de VN-beginselen is in behandeling (vertraagd als gevolg van de COVID-19-pandemie).

I. JUSTITIEEL STELSEL

Het Estse rechtbankstelsel bestaat uit drie niveaus: vier kantonrechtbanken (die alle burgerzaken, strafzaken en overtredingen (kleine criminaliteit) behandelen) en twee administratieve rechtbanken van eerste aanleg, twee arrondissementsrechtbanken van tweede aanleg (die de beslissingen van de kantonrechtbanken en de administratieve rechtbanken toetsen), en het Hooggerechtshof in hoogste aanleg, dat beslissingen van rechtbanken toetst door middel van een cassatieprocedure en dat ook de taken van een grondwettelijk hof uitvoert. Het Hooggerechtshof beheert zijn eigen begroting en activiteiten, terwijl de rechtbanken van eerste en tweede aanleg gezamenlijk worden beheerd door de Raad voor het beheer van de rechtbanken en het ministerie van Justitie. De Raad voor het beheer van de rechtbanken is een niet-permanent orgaan, dat onder meer bevoegdheden heeft met betrekking tot de gerechtelijke kaart en de middelen van de rechterlijke macht en dat deelneemt aan de discussie over het beheer van de rechtbanken¹. De rechters van de rechtbanken van eerste en tweede aanleg worden door de president van de Republiek benoemd op voorstel van het voltallige Hooggerechtshof (*en banc*). Het Openbaar Ministerie is een overheidsinstantie onder het ministerie van Justitie en voert zijn taken onafhankelijk uit. Het wordt beheerd door de procureur-generaal, met name wat betreft de benoeming en de loopbaan van de aanklagers². Advocaten (juristen) in het Estse rechtsstelsel zijn lid van de Estse orde van advocaten, een onafhankelijke, autonome beroepsvereniging.

Onafhankelijkheid

Het Hooggerechtshof en andere autonome gerechtelijke organen spelen een belangrijke rol bij gerechtelijke benoemingen en andere beslissingen over het rechtsstelsel. Het Hooggerechtshof organiseert het vergelijkend onderzoek en selecteert tijdens een plenaire zitting kandidaat-rechters voor de rechtbanken van eerste en tweede aanleg, waarna deze worden voorgedragen om door de president van de Republiek te worden benoemd³. De rechters van het Hooggerechtshof worden benoemd door het parlement (*Riigikogu*) op voorstel van de voorzitter van het Hooggerechtshof, die eerst de adviezen van het voltallige Hooggerechtshof (*en banc*) en van de Raad voor het beheer van de rechtbanken in overweging neemt. Het Hooggerechtshof helpt bij de organisatie van de werkzaamheden van de vijf autonome organen van rechters (het hof met alle rechters (Hooggerechtshof *en banc*), de Raad voor het beheer van de rechtbanken, de Raad voor de gerechtelijke opleiding, de

¹ De Raad voor het beheer van de rechtbanken bestaat uit de voorzitter van het Hooggerechtshof, vijf rechters die door het Hooggerechtshof *en banc* worden verkozen voor drie jaar, twee leden van het parlement (ambtshalve de voorzitters van de commissie juridische zaken en de grondwetscommissie), een beëdigde advocaat die wordt benoemd door het bestuur van de orde van advocaten, de hoofdaanklager of een door hem of haar benoemde aanklager, de kanselier van Justitie (ombudspersoon) of een door hem of haar benoemde vertegenwoordiger. Bovendien neemt de minister van Justitie of een door hem of haar aangewezen vertegenwoordiger deel aan de raad met spreekrecht, maar zonder stemrecht. De raad is geen permanent orgaan, maar komt vier keer per jaar samen en houdt buitengewone vergaderingen wanneer dat nodig is.

² Grafieken 55-57, EU-scorebord voor justitie 2019. Het ministerie van Justitie oefent toezicht uit op het Openbaar Ministerie, maar dit geldt niet voor de activiteiten van het Openbaar Ministerie met betrekking tot de planning van surveillance, het vooronderzoek in strafrechtelijke procedures en de vertegenwoordiging van het Openbaar Ministerie in de rechtszaal. Zie artikel 9 van de wet op het Openbaar Ministerie. De procureur-generaal wordt benoemd door de regering op voordracht van de minister van Justitie, na overweging van het advies van de commissie juridische zaken van het parlement.

³ Artikel 30 van de wet op de rechtbanken.

examencommissie voor rechters⁴, de tuchtkamer⁵ en de Raad voor rechterlijke ethiek). Bovendien lost de kamer voor grondwettelijke toetsing eventuele verzoeken om rechterlijke toetsing op die worden ingediend tegen het besluit van de president van de Republiek om een kandidaat-rechter niet te benoemen⁶. Het moet worden opgemerkt dat de president tot dusver nooit heeft geweigerd een kandidaat-rechter te benoemen. Er is daarom nog nooit een zaak van rechterlijke toetsing voor de kamer geweest met betrekking tot de niet-benoeming van een kandidaat-rechter.

De perceptie van de rechterlijke onafhankelijkheid is gemiddeld bij de bevolking en laag bij de bedrijven. Onder de bevolking vindt 57 % dat de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht redelijk tot zeer goed is, wat een stijging is ten opzichte van 2019, na een eerdere neerwaartse trend. Onder de bedrijven is de perceptie van de onafhankelijkheid laag (slechts 39 % vindt deze redelijk tot zeer goed), en blijft ze stabiel na een eerdere neerwaartse tendens⁷. In een andere enquête onder bedrijven (Economisch Wereldforum), waarbij de perceptie van de onafhankelijkheid boven het gemiddelde van de lidstaten ligt, is de afgelopen jaren een afname van de perceptie te zien⁸.

De Raad voor het beheer van de rechtbanken speelt een belangrijke rol bij de vaststelling van de middelen voor justitie en heeft bijgedragen aan de reactie op de COVID-19-pandemie. De Raad voor het beheer van de rechtbanken, een niet-permanent orgaan dat voor de meerderheid uit rechters bestaat, speelt een belangrijke rol in het beheer van het gerechtelijk apparaat. Deze raad keurt onder meer de gerechtelijke kaart, het aantal rechters voor elke rechtbank en de benoeming en het ontslag van de voorzitters van de rechtbanken goed. Daarnaast geeft hij adviezen over de rechtsbudgetten en de kandidaat-rechters voor het Hooggerechtshof. De raad is geen permanent orgaan en heeft vier gewone zittingen en eventueel buitengewone zittingen wanneer dat nodig is. Zo besprak de raad de reactie van het gerechtelijk apparaat op de COVID-19-pandemie, met inbegrip van de verdere ontwikkeling van elektronische communicatie in de rechtbanken om de werking van het gerecht te garanderen⁹. De raad wordt organisatorisch ondersteund door het ministerie van Justitie, dat zich niet kan mengen in de werkzaamheden en de besluitvorming van de raad. Het merendeel van de belangrijke beslissingen van het ministerie van Justitie met betrekking tot de rechtbanken moet door de raad worden goedgekeurd¹⁰. De raad geeft ook een advies

⁴ De examencommissie voor rechters bestaat uit tien leden en wordt samengesteld voor vijf jaar. Onder de leden zijn zes rechters van alle drie de niveaus, een jurist aangewezen door de Rechtsfaculteit in Tartu, een persoon aangewezen door de minister van Justitie, een advocaat aangewezen door de orde van advocaten en een aanklager aangewezen door de procureur-generaal. Zie artikel 69 van de wet op de rechtbanken.

⁵ Voor de samenstelling van de kamer, zie artikel 93, lid 1 — vijf rechters van het Hooggerechtshof, vijf van de arrondissementsrechtbanken en vijf van de rechtbanken van eerste aanleg.

⁶ De Greco merkte op dat het Hooggerechtshof plenair (met 19 rechters) beslist over voorstellen voor de benoeming van de rechters in eerste en tweede aanleg, terwijl de kamer voor grondwettelijke toetsing van het Hooggerechtshof, bestaande uit negen rechters, dienst doet als beroepsinstantie. Volgens de Greco leidt dit tot een probleem van “structurele onpartijdigheid”, dat ook in verschillende uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens wordt aangekaart. Zie GRECO Fourth Evaluation round – Evaluation report, punt 99. Zie ook GRECO Fourth Evaluation round – Second Compliance Report, punten 39-44.

⁷ Grafieken 44 en 46, EU-scorebord voor justitie 2020.

⁸ Grafiek 48, EU-scorebord voor justitie 2020. De perceptie van de rechterlijke onafhankelijkheid is als volgt gerangschikt: zeer laag (minder dan 30 % van de respondenten beoordeelt de rechterlijke onafhankelijkheid als redelijk goed en zeer goed); laag (30 tot 39 %), gemiddeld (40 tot 59 %), hoog (60 tot 75 %), zeer hoog (meer dan 75 %).

⁹ Aanbevelingen van de Raad voor het beheer van de rechtbanken voor de organisatie van de rechtsbedeling in noodsituaties.

¹⁰ Zie artikelen 39 en 41 van de wet op de rechtbanken: vaststelling van de territoriale bevoegdheid van de rechtbanken, de structuren van de rechtbanken, de plaats van de rechtbanken en de gerechtshoven;

over financiële, budgettaire en personeelskwesties¹¹. Hij is met name betrokken bij de toewijzing van middelen aan de rechtbanken, aangezien hij advies uitbrengt over het voorstel dat het ministerie van Justitie in overleg met de voorzitters van de rechtbanken opstelt. Terwijl het advies van de raad over de begroting wordt voorbereid, wordt een compromisvoorstel opgesteld, waarbij de rechterlijke macht volledig wordt betrokken.

Kwaliteit

De gebruikte informatie- en communicatietechnologieën in de rechtbanken zijn geavanceerd en worden verder ontwikkeld om de rechtbanken vlot te laten functioneren, ondanks de uitdagingen gerelateerd aan COVID-19. Estland behoort tot de lidstaten die het best presteren als het gaat om het gebruik van informatie- en communicatietechnologie (ICT) om de toegankelijkheid en de algemene kwaliteit van het gerechtelijk apparaat te verbeteren¹². Het werk van de rechtbanken wordt vergemakkelijkt door het gebruik van vier ICT-instrumenten: het informatiesysteem van justitie, de systemen Public e-File en e-File, en het onlangs gelanceerde systeem voor digitale gerechtelijke dossiers. Het informatiesysteem van justitie is het interne informatiesysteem van de rechtbanken dat door alle rechters en gerechtsmedewerkers wordt gebruikt, en het bevat alle documenten die aan de rechtbanken worden voorgelegd of door de rechtbanken worden aangemaakt. Het dient verder als een omgeving voor de aanmaak van rechtbankdocumenten met aanpasbare sjablonen, informatieverzoeken vanuit andere databases en het versturen van rechtbankinformatie naar andere informatiesystemen via e-File. Het informatiesysteem van justitie wordt ook gebruikt voor de automatische verdeling van zaken onder de rechters¹³. Public e-File is het externe informatiesysteem dat partijen en hun vertegenwoordigers in staat stelt om elektronisch deel te nemen aan de procedure¹⁴. Met Public e-File kunnen burgers burgerlijke en administratieve procedures inleiden en de voortgang ervan volgen, net als van procedures voor kleine vergrijpen, en documenten indienen die moeten worden verwerkt. Het systeem is gebaseerd op het e-File-systeem dat de informatiesystemen van de politie, het Openbaar Ministerie, de rechtbanken en andere procedure-instanties combineert, waardoor de partijen via één punt informatie kunnen delen over procedures en een snelle en papierloze uitwisseling van gegevens wordt gewaarborgd. Het doel van het Public e-File-systeem is om informatie uit het e-File-systeem via het internet te verstrekken aan de procederende partijen¹⁵. Het e-File-systeem is een centraal, intern informatiesysteem dat een gedetailleerd overzicht geeft van de verschillende stadia van de procedure. Het maakt de gelijktijdige uitwisseling van informatie tussen de verschillende partijen in de procedure mogelijk¹⁶. De

vaststelling van het aantal rechters in de rechtbanken en gerechtshoven; aanstelling in het ambt en voortijdige ontheffing van de voorzitters van de rechtbanken; beslissingen om een rechter toe te staan in dienst te blijven na het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd; vaststelling van het aantal lekenrechters; samenstelling van de registergegevens in het gerechtelijk informatiesysteem en de procedure voor de indiening ervan.

¹¹ Zie artikelen 39 en 41 van de wet op de rechtbanken: de beginselen inzake de opstelling van de jaarlijkse begrotingen van de rechtbanken; de overeenstemming van de in de begroting van het ministerie van Justitie aan de rechtbanken toegewezen middelen met de beginselen inzake de opstelling van de jaarlijkse begrotingen van de rechtbanken; kandidaten voor een vacante functie aan het Hooggerechtshof; ontheffing van een rechter wegens buitengewone redenen.

¹² Grafieken 27-29, EU-scorebord voor justitie 2020.

¹³ Bijdrage van Estland aan het verslag over de rechtsstaat 2020.

¹⁴ Public e-File geeft toegang tot procedures voor civiele en administratieve overtredingen en kleine vergrijpen. Het systeem heeft ongeveer 5 000 gebruikers die ten minste eenmaal per week inloggen op het systeem en het krijgt dagelijks 50 000 verzoeken van eindgebruikers.

¹⁵ Voor meer informatie, zie <https://www.rik.ee/en/international/public-e-file>

¹⁶ Voor meer informatie, zie <https://www.rik.ee/en/international/e-file>

eindgebruikers kunnen alleen de gegevens zien die betrekking hebben op hun professionele taken¹⁷. Het systeem voor digitale gerechtelijke dossiers wordt gebruikt voor een betere en functionelere samenvatting en toegankelijkheid van gerechtelijke dossiers voor rechters, hun assistenten¹⁸ en de partijen in een gerechtelijke procedure¹⁹. Deze ICT-tool biedt gebruikers verschillende mogelijkheden voor een betere organisatie en optimalisatie van de procedurele stappen en processen in de rechtbanken²⁰. Als reactie op de COVID-19-pandemie is het systeem voor digitale gerechtelijke dossiers verder ontwikkeld en uitgerold, waardoor de rechtbanken en het Openbaar Ministerie zonder grote onderbrekingen konden blijven werken.

Efficiëntie

Het gerechtelijk apparaat in Estland werkt efficiënt. In 2019 werden burgerzaken voor de kantonrechtbanken in gemiddeld 95 dagen beslecht en strafzaken in gemiddeld 226 dagen voor algemene strafprocedures, 28 dagen voor vereenvoudigde procedures en 46 dagen voor kleine vergrijpen. Aan de rechtbanken van eerste aanleg werden bestuurszaken in gemiddeld 123 dagen beslecht²¹. De gemiddelde behandelingstermijn voor beroepen bedroeg 162 dagen in burgerzaken, 44 dagen in strafzaken en 197 dagen in bestuurszaken. De duur van de gerechtelijke procedures in burgerlijke, handels- en bestuurszaken is korter dan gemiddeld (gemeten op basis van de beslissingstermijn) en het aantal hangende zaken behoort vaak tot de laagste in de EU²². In dit soort zaken ligt het afhandelingspercentage boven de 100 %, wat betekent dat de rechtbanken voldoende capaciteit hebben voor alle binnenkomende zaken.

II. CORRUPTIEBESTRIJDING

Het ministerie van Justitie is belast met de voorbereiding van de nationale corruptiebestrijdingsstrategie en houdt toezicht op en coördineert de verslaglegging over het actieplan voor deze strategie. Het beperkt comité voor corruptiebestrijding oefent parlementair toezicht uit op de uitvoering van de corruptiemaatregelen en het comité van toezicht voor de partijfinanciering houdt toezicht op de financiering van de politieke partijen. Het bureau voor corruptiemisdrijven van de nationale gerechtelijke politie is een gespecialiseerde eenheid die belast is met het onderzoek naar corruptiezaken, terwijl de binnenlandse veiligheidsdienst verantwoordelijk is voor onderzoeken naar corruptiemisdrijven die zijn gepleegd door hooggeplaatste nationale overheidsfunctionarissen

¹⁷ Zo hebben bijvoorbeeld gevangenebewaarders geen toegang tot informatie over gerechtelijke procedures.

¹⁸ Via het informatiesysteem van justitie.

¹⁹ Via het Public e-File-systeem.

²⁰ Het moet worden opgemerkt dat, op verzoek van een lidstaat, de Commissie via het steunprogramma voor structurele hervormingen expertise op maat kan verstrekken om te helpen bij het ontwerpen en uitvoeren van groeibevorderende hervormingen. Sinds 2018 wordt dergelijke steun aan Estland verleend voor hervormingen van het justitiële stelsel. Aangezien Estland een van de meest gedigitaliseerde landen ter wereld is, ook op het niveau van elektronische dienstverlening door de overheid, heeft cybercriminaliteit in vergelijking met minder gedigitaliseerde landen een potentieel grote impact op de stabiliteit, de economie en de groei van het land. De steun is gericht op de ontwikkeling van doeltreffende nationale eenheden voor cybercriminaliteit binnen de politie, de grenswachtraad, het Openbaar Ministerie en de rechtbanken om cyberdreigingen tegen te gaan, te onderzoeken en te vervolgen.

²¹ Bijdrage van Estland aan het verslag over de rechtsstaat 2020.

²² Grafieken 4-15, EU-scorebord voor justitie 2020.

en lokale ambtenaren uit zes grotere gemeenten. Het Openbaar Ministerie houdt toezicht op en leidt het vooronderzoek naar corruptiemisdrijven en is vertegenwoordigd in de rechtszaal.

Estland scoort 74/100 op de corruptieperceptie-index van Transparency International en staat daarmee op de 8e plaats in de Europese Unie en op de 18e plaats wereldwijd.²³

Volgens 60 % van de respondenten op de Special Eurobarometer 2020 is corruptie wijdverbreid (EU-gemiddelde 71 %) ²⁴ en 14 % van de mensen is van mening dat zij persoonlijk de gevolgen van corruptie ondervinden in het dagelijks leven (EU-gemiddelde 26 %). Van de bedrijven is 44 % van mening dat corruptie wijdverspreid is (EU-gemiddelde 63 %), terwijl 9 % van de bedrijven van mening is dat corruptie een probleem is voor het zakendoen (EU-gemiddelde 37 %). Daarnaast vindt 37 % van de respondenten dat er voldoende succesvolle vervolgingen zijn om mensen van corrupt gedrag te weerhouden (EU-gemiddelde 36 %), terwijl 46 % van de bedrijven van mening is dat mensen en bedrijven die worden betrap op omkoping van een hooggeplaatste ambtenaar daarvoor een gepaste straf krijgen (EU-gemiddelde 31 %) ²⁵.

Er wordt een nieuwe strategie voor de strijd tegen corruptie voorbereid. Het ministerie van Justitie (afdeling voor strafrechtelijk beleid) is verantwoordelijk voor de coördinatie van de corruptiebestrijdingsmaatregelen ²⁶. Het ministerie van Justitie houdt toezicht op en coördineert de verslaglegging over het actieplan voor de corruptiebestrijdingsstrategie ²⁷. De huidige strategie voor de periode van 2013 tot 2020 loopt ten einde ²⁸. Een nieuwe strategie wordt voorbereid. De lijst van sectoren met een hoog risico is in de corruptiebestrijdingsstrategie 2013-2020 vertaald in prioriteiten en omvat momenteel ook de gezondheidszorg en het onderwijs. Overheidsopdrachten worden in verschillende sectoren beschouwd als een horizontaal corruptiegevoelig gebied.

De bevoegdheden op het gebied van corruptiepreventie en -bestrijding zijn verdeeld over verschillende instellingen. Het Openbaar Ministerie houdt toezicht op en leidt het vooronderzoek naar corruptiemisdrijven en is vertegenwoordigd in de rechtszaal ²⁹. Het aantal geregistreerde corruptiemisdrijven is in 2019 met 81 % gedaald ten opzichte van 2018 ³⁰. Ongeveer 40 % van de corruptiezaken doet zich voor op lokaal niveau ³¹. Volgens het Openbaar Ministerie worden de begrotingsmiddelen bevredigend geacht ³². Het bureau voor corruptiemisdrijven van de nationale gerechtelijke politie is de gespecialiseerde eenheid die belast is met het onderzoek naar corruptiezaken. De taken van het bureau omvatten zowel de

²³ Ranglijst 2020 van Transparency International.

²⁴ Special Eurobarometer 502 (2020).

²⁵ Flash Eurobarometer 482.

²⁶ Elk ander ministerie heeft een coördinator voor corruptiebestrijding die is aangesteld om de uitvoering van het beleid inzake corruptiebestrijding dat onder zijn bevoegdheid valt, te beheren. Het netwerk komt ongeveer vier tot vijf keer per jaar samen en omvat ook vertegenwoordigers van de politie, het maatschappelijk middenveld, het parlement, de rekenkamer en andere belanghebbenden. Het budget voor de coördinatie van de corruptiebestrijding bedraagt 7 000-15 000 euro voor corruptiebestrijdingsprojecten, naast de personeelskosten.

²⁷ Corruptiebestrijdingsstrategie van de Estse regering 2013.

²⁸ “Korruptsioonivastase strateegia aastateks 2013-2020” rakendusplaan aastateks 2017-2020.

²⁹ De begroting van het Openbaar Ministerie voor 2020 bedraagt 15 159 770 EUR, wat neerkomt op een stijging van 763 801 EUR in vergelijking met 2019.

³⁰ Ministerie van Justitie, Criminaliteit in Estland — 2019, corruptie. <https://www.kriminaalpolitika.ee/kuritegevusestatistika/korruptsioon.html>

³¹ Ministerie van Justitie, Geregistreerde misdrijven 2003-2018, Tallinn, 2019.

³² De begroting van het Openbaar Ministerie voor 2020 bedraagt 15 159 770 EUR, wat neerkomt op een stijging van 763 801 EUR in vergelijking met 2019. Toelichting bij de nationale begroting van 2020. <https://www.riigikogu.ee/download/52fab2ca-9670-4add-8347-4c880a647a63>

preventie als het vooronderzoek van strafbare feiten onder toezicht en leiding van het Openbaar Ministerie en de behandeling van kleine vergrijpen in corruptiezaken³³. Daarnaast heeft de binnenlandse veiligheidsdienst bevoegdheden op het gebied van het vooronderzoek naar strafbare feiten en de behandeling van kleine vergrijpen in corruptiezaken. Elk ministerie beschikt over een ambtenaar die de corruptiepreventie coördineert en voor de uitvoering van de nationale corruptiebestrijdingsstrategie in de desbetreffende sector zorgt. Coördinatoren voor corruptiepreventie brengen bovendien ook verslag uit aan de respectieve minister wanneer er een vermoeden van corruptie of corruptierisico bestaat. Als er bewijs is van corruptie, doen ze aangifte bij de politie³⁴. De parlementaire commissie voor corruptiebestrijding oefent parlementair toezicht uit op de uitvoering van de corruptiebestrijdingsmaatregelen en bespreekt en beoordeelt de mogelijke gevallen van corruptie waarbij ambtenaren betrokken zijn die onder de corruptiewet vallen³⁵. Het comité van toezicht voor de partijfinanciering ziet toe op de financiering van de politieke partijen en op de rechtmatigheid van de verkregen en uitgegeven financiële middelen van de politieke partijen, de verkiezingscoalities en de onafhankelijke kandidaten die deelnemen aan verkiezingen³⁶.

Er zijn geen uitgebreide regels voor de bescherming van klokkenluiders. Volgens de amendementen van 2013 op de corruptiewet is het verboden voor ambtenaren om corruptie te verbergen en moeten agentschappen de vertrouwelijkheid van klokkenluiders te goeder trouw beschermen. Met deze amendementen wordt echter alleen de openbare sector en niet de particuliere sector gereguleerd.

Lobbywerk is niet gereguleerd. Er is geen wetgeving om het kader vast te leggen en lobbywerk te reguleren. De Greco heeft aanbevolen om regels vast te stellen voor de contacten tussen lobbyisten en topfunctionarissen, en deze contacten openbaar te maken³⁷. De regering werkt aan een ontwerpverordening over lobbywerk voor overheidsfunctionarissen die werkzaam zijn in de uitvoerende macht.

Er is enige discussie ontstaan over de noodzaak voor managers van staatsbedrijven om hun economische belangen openbaar te maken. Wat de vermogensverklaringen betreft,

³³ In 2019 waren er 33 personen werkzaam in het bureau. Het budget van het bureau voor corruptiemisdrijven bedroeg in 2019 1 156 132 EUR. Zie ook <https://www.politsei.ee/files/Korruptsioon/Trykised/korruptsioonsisu2017engnett.pdf?18996834f6>

³⁴ Contactpersonen voor corruptiepreventie in ministeries, Korruptsioon.ee, <https://www.korruptsioon.ee/en/anti-corruption-activity/corruption-prevention-contacts-ministries>

³⁵ De commissie bestaat uit vijf leden van het parlement en twee vaste ambtenaren. Zij ziet erop toe dat de leden van de Riigikogu (het parlement) de beperkingen op hun activiteiten naleven en beoordeelt hun vermogensverklaringen; ze legt het parlement ook een jaarlijks overzicht van haar activiteiten voor en oefent parlementair toezicht uit op de corruptiebestrijdingsmaatregelen, onder meer via informatiebijeenkomsten met overheidsinstellingen, rechtshandavingsinstanties zoals de binnenlandse veiligheidspolitie, de nationale gerechtelijke politie, en het Openbaar Ministerie. De bijzondere commissie heeft het recht om personen te dagvaarden en informatie en documenten op te vragen ter inzage. De commissie heeft ook het recht om voorstellen tot wetswijziging in te dienen. Voor meer informatie over de controleactiviteiten van het beperkt comité inzake corruptiebestrijding: <https://www.riigikogu.ee/en/parliament-of-estonia/committees/anti-corruption-select-committee/>

³⁶ Het comité bestaat uit leden die worden benoemd door de politieke partijen die in de Riigikogu zijn vertegenwoordigd en uit vertegenwoordigers van de kanselier van Justitie, de auditeur-generaal en de nationale verkiezingscommissie. De leden van het comité zijn onafhankelijk en vertegenwoordigen in hun werk niet de belangen en standpunten van de organisaties die hen hebben aangesteld.

³⁷ GRECO Fifth Evaluation Round – Evaluation Report, aanbeveling v: dat er regels worden vastgesteld voor i) contacten tussen topfunctionarissen en lobbyisten/derde partijen die het openbare besluitvormingsproces trachten te beïnvloeden en ii) de openbaarmaking van dergelijke contacten en de besproken onderwerpen.

heeft de in 2013 vastgestelde corruptiewet de capaciteit van het beperkt comité inzake corruptiebestrijding van het parlement versterkt³⁸. De verbeteringen omvatten een uitbreiding van de hoeveelheid gegevens die moeten worden aangegeven en van de bevoegdheid en de rechten van het comité. Op basis van de herziene wet is in 2014 een elektronisch register van belangenverklaringen opgesteld. Deze zijn, in tegenstelling tot de economische belangen van staatsbedrijven, al toegankelijk voor de bevolking en dus ook onderworpen aan openbare controle, onder meer door de media. Het systeem voor de aangifte van vermogensbestanddelen en belangen, dat in 2014 in werking is getreden, stelt elke aangevende ambtenaar in staat om een vooraf ingevuld formulier te gebruiken en de aangifte elektronisch in te dienen. De ingediende verklaring is gedurende drie jaar vanaf de datum van indiening toegankelijk voor de bevolking³⁹.

Er zijn bepalingen ingevoerd om “draaideurpraktijken” te reguleren. De ambtenarenwet bevat bepalingen op grond waarvan een ambtenaar die uit zijn ambt wordt ontheven, zich tot een jaar na de datum van ontheffing niet mag verbinden⁴⁰ met een privaatrechtelijke rechtspersoon waarop de ambtenaar het afgelopen jaar rechtstreeks of voortdurend toezicht heeft uitgeoefend.

³⁸ Corruptiewet. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/521082014007/consolide> (sinds 22.9.2014).

³⁹ GRECO Fourth Evaluation Round - Compliance Report.

⁴⁰ Onder “zich verbinden” wordt in dit verband een rechtspersoon verstaan waarvan ten minste 1/10 van de deelneming of het recht om een deelneming te verwerven toebehoort aan de ambtenaar of een met hem of haar verbonden persoon; en rechtspersonen waarbij de ambtenaar of een gezinslid lid is van de bestuurs- of controleorganen.

III. MEDIAPLURIFORMITEIT

In Estland is de vrijheid van meningsuiting en het recht op toegang tot informatie wettelijk en formeel beschermd in de grondwet⁴¹. Secundaire wetgeving waarborgt uitdrukkelijk het recht van journalisten om hun bronnen te beschermen en bevordert de vrijheid van de media in de radio- en televisiesector⁴². Het recht op informatie wordt expliciet erkend in de grondwet, in de wet op de openbaarheid van informatie⁴³ en in de wet op de bescherming van persoonsgegevens.^{44 45}

Er wordt een hervorming gepland om de onafhankelijkheid van de regulerende instantie voor de media — de autoriteit voor consumentenbescherming en technische regelgeving — te versterken. Deze autoriteit is een overheidsorganisatie die in 2019 is opgericht door de fusie van de raad voor consumentenbescherming en de autoriteit voor technische regelgeving. Ze is een administratief onderdeel van het ministerie van Economische Zaken en Communicatie. De wijzigingen ter omzetting van de herziene richtlijn audiovisuele mediadiensten (AVMD-richtlijn)⁴⁶ hebben tot doel de taken, bevoegdheden en competenties van de autoriteit aan te passen. Zoals de Estse autoriteiten hebben aangekondigd, zullen deze wijzigingen ook het onafhankelijke karakter van deze autoriteit bevestigen overeenkomstig de in de AVMD-richtlijn vastgelegde vereisten inzake onafhankelijkheid⁴⁷.

De Estse persraad (*Pressinõukogu*) is een vrijwillig, autonoom orgaan. Het heeft de opdracht om klachten van de bevolking over materiaal in de pers, op onlineportalen met journalistieke inhoud en op publieke omroepen te behandelen. De persraad bestaat uit tien leden, waarvan zes personen uit de mediasector en vier leken uit niet-mediasectoren, naast een roterende voorzitter. Het orgaan is opgericht door de Estse krantenvereniging⁴⁸.

Er zijn momenteel geen specifieke wettelijke bepalingen die de openbaarmaking van eigendomsinformatie opleggen. Toch is algemene informatie met betrekking tot het ondernemerschap elektronisch beschikbaar en is de toegang tot de gegevens in het ondernemingsregister gratis⁴⁹. Het gebrek aan informatie over media-eigendom heeft tot enige bezorgdheid geleid⁵⁰. De huidige ontwerpwet tot omzetting van de AVMD-richtlijn bevat echter een nieuwe bepaling die de openbare beschikbaarheid van gegevens over de structuur en de transparantie van media-eigendom regelt, op basis van de desbetreffende bepaling in de AVMD-richtlijn⁵¹. Momenteel is niet in alle gevallen duidelijk voor de

⁴¹ Afdeling 44-46, <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/521052015001/consolide>

⁴² Artikelen 15 en 13 van de wet op de mediadiensten, zie: www.riigiteataja.ee/en/eli/506112013019/consolide

⁴³ <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514112013001/consolide>

⁴⁴ Wet op de bescherming van persoonsgegevens (*Isikuandmete kaitse seadus*) <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/523012019001/consolide>

⁴⁵ In 2020 stond Estland op de 14e plaats op de World Press Freedom Index van Verslaggevers zonder grenzen.

⁴⁶ Het wetsontwerp tot wijziging van de richtlijn audiovisuele mediadiensten (Richtlijn (EU) 2018/1808 van het Europees Parlement en de Raad van 14 november 2018 tot wijziging van Richtlijn 2010/13/EU) is voorbij de fase van het interinstitutionele overleg en zal in augustus ter goedkeuring worden voorgelegd aan de regering. Het zal in september in het parlement worden besproken.

⁴⁷ Artikel 30 AVMD.

⁴⁸ Website Estse krantenvereniging (*Eesti Ajalehtede Liit*) over de persraad van Estland (*Pressinõukogu*), <http://vana.meedialiit.ee/pressinoukogu/index-eng.html>

⁴⁹ Het ondernemingsregister kan hier worden geraadpleegd: <https://www.rik.ee/en/e-business-register>

⁵⁰ Informatie ontvangen tijdens het bezoek aan het land en in het kader van het raadplegingsproces voor de voorbereiding van het verslag.

⁵¹ Artikel 5 AVMD.

bevolking wie de uiteindelijke eigenaar is van bepaalde mediabedrijven. Vanwege dit feit beschouwde de Media Pluralism Monitor 2020 (MPM 2020) de situatie met betrekking tot de transparantie van media-eigendom in Estland als een middelgroot risico. Tegelijkertijd wijst de indicator voor marktpluraliteit op een groot risico vanwege de toenemende horizontale en verticale concentratie van media-eigendom. Dit geldt met name voor de regionale media, die een sterke traditie hebben in het land. Na een onderzoeksmissie verwees het Europees Centrum voor pers- en mediavrijheid in 2018 naar de mediaconcentratie als een punt van bezorgdheid⁵². Wat de lokale media betreft, werd in de MPM 2020 gewezen op het middelgrote risico in verband met de politieke onafhankelijkheid, als gevolg van het gebrek aan regels om belangenconflicten tussen media-eigenaren en de regerende partijen en politici te reguleren⁵³.

Het recht op informatie is vastgelegd in de grondwet en het recht van de bevolking op toegang tot overheidsinformatie is geregeld in de wet op de openbaarheid van informatie. Zoals belanghebbende partijen⁵⁴ aan de Commissie hebben aangegeven en zoals in de Media Pluralism Monitor aan de orde is gesteld, bestaat de perceptie dat de overheid in sommige gevallen de toegang tot overheidsinformatie lijkt te weigeren.

Er is een uitvoerig kader voor de bescherming van journalisten. Het berust op de vrijheid van meningsuiting, die expliciet wordt erkend in de Estse grondwet en de wet op de mediadiensten. Die laatste omvat een bepaling over de bescherming van bronnen. In het wetboek van strafvordering zijn ook waarborgen voor de bescherming van journalisten opgenomen⁵⁵. Toch is een gevangenisstraf nog een van de beoogde sancties voor bepaalde specifieke gevallen van smaad⁵⁶. De analyse van de indicator voor het beroep, de normen en de bescherming van journalisten wijst op een laag risico in de MPM 2020. Niettemin is er de laatste tijd enige bezorgdheid geuit over inmenging in het werk van onderzoeksjournalisten⁵⁷. In 2019 en 2020 heeft het platform van de Raad van Europa voor de bevordering van de bescherming van de journalistiek en de veiligheid van journalisten geen relevante waarschuwingen over Estland gepubliceerd⁵⁸. In 2020 werd één waarschuwing gepubliceerd met betrekking tot vermeende afschrikkende gevolgen voor de vrijheid van de media; die

⁵² Gezamenlijke EFJ-ECPMF-missie naar de Baltische staten 2018 https://adobeindd.com/view/publications/c17c50d1-7733-41c3-b0fd-de8de57e8d9a/alnr/publication-web-resources/pdf/FFM_Baltics_cc.pdf

⁵³ Deze bevinding werd bevestigd door informatie die tijdens het bezoek aan het land werd ontvangen.

⁵⁴ Informatie ontvangen in het kader van het bezoek aan het land.

⁵⁵ Artikel 72 van het wetboek van strafvordering — <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013093/consolide>

⁵⁶ Decriminalisering van smaad, https://cmpf.eu.eu/wp-content/uploads/2019/01/decriminalisation-of-defamation_Infographic.pdf

Slechts een aantal specifieke gevallen van smaad aan een specifieke categorie van personen kunnen leiden tot een gevangenisstraf (personen die internationale immuniteit genieten § 247; vertegenwoordiger van de overheid § 275; rechters/het gerecht § 305 van het strafwetboek).

⁵⁷ Verslaggevers zonder grenzen heeft aangegeven uiterst bezorgd te zijn over de toekomst van de onafhankelijke journalistiek in Estland, waar, zoals zij stelden in een publicatie van januari 2020, de afgelopen weken bijna alle onderzoeksjournalisten en de redacteurs van de opiniepagina's van Postimees, de grootste krant van het land, zijn vertrokken met de mededeling dat ze het management van Postimees niet langer vertrouwen. Verslaggevers zonder grenzen heeft al in april 2019 bezorgdheid geuit over de controle van Linnamäe over Postimees, toen journalisten zeiden dat ze onder verschillende vormen van druk stonden om gebeurtenissen te verslaan die verband hielden met zijn andere lange lijst van bedrijfsbelangen, januari 2020, <https://rsf.org/en/news/does-crisis-leading-daily-mean-end-investigative-journalism-estonia>

⁵⁸ Raad van Europa, Platform to promote the protection of journalism and safety of journalists.

zaak had echter te maken met de toepassing van financiële sancties op EU-niveau, zoals bevestigd door de Europese Commissie in haar advies van 19 juni 2020⁵⁹.

IV. ANDERE INSTITUTIONELE KWESTIES IN VERBAND MET CONTROLES EN WAARBORGEN

Estland is een parlementaire republiek met een eenkamerstelsel, waarbij de kamer voor grondwettelijke toetsing van het Hooggerechtshof achteraf een grondwettelijke toetsing kan uitvoeren, en onder bepaalde voorwaarden ook op basis van een grondwettelijke klacht. Naast de rechterlijke macht speelt ook het bureau van de kanselier van Justitie (ombudspersoon) een rol in het systeem van controles en waarborgen. De betrokkenheid van de bevolking en belanghebbende partijen wordt ondersteund door geavanceerde informatie- en communicatietechnologie.

Een nieuw wetgevingskader en nieuwe richtsnoeren voor het wetgevingsbeleid worden ontwikkeld om de gebruiksvriendelijkheid en de inclusiviteit voor de bevolking en de belanghebbenden verder te verbeteren. Bij de opstelling van wetgeving wordt uitgegaan van de regels voor goede wetgevingspraktijken en de regels voor de opstelling van wetgeving⁶⁰. Het proces begint over het algemeen met de opstelling van een “wetgevingsintentie”, waarin de kwestie die wordt aangepakt, de potentiële doelgroep, een analyse van de huidige situatie en beleidsopties, alsmede de mogelijke effecten van een eventuele actie nader worden toegelicht⁶¹. De ministeries moeten zo vroeg mogelijk de belanghebbende partijen identificeren die moeten worden geraadpleegd, uiterlijk in de opstellingsfase van de wetgevingsintentie of van een voorstel voor de opstelling van een ontwikkelingsplan. Het overleg met de belanghebbenden moet in ten minste twee fasen plaatsvinden: wanneer wordt beslist over het al dan niet opstellen van wetgeving (intentie) en wanneer de wetgeving is opgesteld, voordat deze aan het parlement wordt voorgelegd. Alle ontwerpvetten, wetgevingsintenties, voorstellen voor de opstelling van een ontwikkelingsplan of andere potentieel belangrijke zaken worden ter raadpleging gepubliceerd in het beleidsinformatiesysteem EIS (*Eelnõude infosüsteem*). De belanghebbende partijen worden ook regelmatig direct betrokken door hun inbreng te vragen. Het ministerie van Justitie werkt aan een project om een nieuwe, meer gebruiksvriendelijke wetgevingsomgeving tot stand te brengen, met innovatieve manieren voor een betere en meer inclusieve opstelling van wetgeving. Het parlement is bezig met de bespreking van ontwerprijksnoeren voor de ontwikkeling van het wetgevingsbeleid 2030, met als doel de norm voor goed wetgevingsbeleid te vernieuwen zodat die als leidraad kan dienen tijdens de beleidsvorming, ook als het gaat over de betrokkenheid van belanghebbenden.

Grondwettelijke toetsing wordt uitgevoerd door de kamer voor grondwettelijke toetsing van het Hooggerechtshof. Het Hooggerechtshof is zowel het hoogste rechtscollege in derde aanleg als het hof voor grondwettelijke toetsing. De kamer voor grondwettelijke toetsing

⁵⁹ Raad van Europa, Platform to Promote the Protection of Journalism and Safety of Journalists, Reply by the Government of Estonia to the platform concerning the Russian State News agency Sputnik. Op 19 juni heeft de Europese Commissie een advies uitgebracht over de toepassing van financiële sancties die zijn opgelegd bij Verordening (EU) nr. 269/2014 van de Raad, volgens welk Estland de financiële sancties tegen *Rossiya Segodnya (Sputnik-Estonia)* op legitieme wijze heeft uitgevoerd. Zie het advies over de toepassing van financiële sancties die zijn opgelegd bij Verordening (EU) nr. 269/2014 van de Raad, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/200619-opinion-financial-sanctions_en.pdf

⁶⁰ <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/508012015003/consolide>

⁶¹ Al deze documenten zijn vrij toegankelijk voor de bevolking via het informatiesysteem voor ontwerpvetgeving en beleid (*Eelnõude infosüsteem* of EIS), beschikbaar op <http://eelnoud.valitsus.ee/main#ANx6shIc>

toetst de grondwettigheid van wetten en andere algemene wetgeving op grond van de wet op de procedure voor grondwettelijke toetsing⁶². Er kunnen verschillende grondwettelijke toetsingsprocedures worden ingeleid door een rechtbank, de president van de Republiek, de kanselier van Justitie, een gemeenteraad of het parlement. De president kan een verzoekschrift indienen om te verklaren dat een wet in strijd is met de grondwet wanneer die wet zonder amendementen door het parlement is aangenomen tijdens een tweede lezing, na een initiële weigering van de president om deze wet af te kondigen (grondwettelijke toetsing vooraf). De kanselier van Justitie (ombudspersoon) speelt ook een sleutelrol in het systeem van de grondwettelijke toetsing van wetten, met name door het recht om achteraf een abstracte grondwettelijke toetsing op te starten⁶³. In overeenstemming met de jurisprudentie van het Hooggerechtshof, wordt in bepaalde uitzonderlijke situaties toegestaan dat een indiener een individuele klacht direct indient bij het Hooggerechtshof voordat de rechtsmiddelen voor de lagere rechtbanken zijn uitgeput, namelijk in situaties waarin er geen effectief rechtsmiddel is om de fundamentele rechten van de indiener te beschermen⁶⁴.

Het mandaat van het bureau van de kanselier van Justitie (ombudspersoon) is via amendementen verruimd. De kanselier is een niet-geaccrediteerd, geassocieerd lid van het Europees netwerk van nationale mensenrechteninstellingen. In januari 2019 is nieuwe wetgeving⁶⁵ over deze instelling in werking getreden, waardoor haar mandaat is verruimd en zij als de nationale mensenrechteninstelling in Estland kan optreden. De kanselier van Justitie heeft een breed en krachtig mandaat en treedt onder meer op als nationaal preventiemechanisme krachtens het antimartelverdrag van de VN en als nationaal toezichtmechanisme krachtens het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Hij is ook de ombudspersoon voor kinderen. De kanselier heeft onlangs een accreditatie aangevraagd bij de wereldwijde alliantie van nationale mensenrechteninstellingen en ondergaat momenteel het accreditatieproces.⁶⁶

Estland heeft in verband met de COVID-19-pandemie de noodtoestand uitgeroepen. Op 12 maart 2020 heeft de Estse regering de noodtoestand uitgeroepen en de eerste minister benoemd tot beheerder van de noodtoestand. Op 20 maart 2020 heeft de regering de Raad van Europa overeenkomstig de afwijkingsclausule in artikel 15 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (hierna “het Verdrag” genoemd) geïnformeerd dat sommige van de maatregelen die zijn genomen om de “volksgezondheid” te beschermen, een afwijking kunnen inhouden van bepaalde verplichtingen van Estland uit hoofde van het Verdrag. De wetgevingsbesluiten van de eerste minister (als beheerder van de noodtoestand) stonden open voor rechterlijke toetsing door de administratieve rechtbank (maar waren niet onderworpen aan parlementaire of presidentiële controle). De noodtoestand werd op 18 mei 2020 beëindigd (de afwijking uit hoofde van artikel 15 van het Verdrag werd op dezelfde dag opgeheven).

Er wordt gewerkt aan een nieuw ontwikkelingsplan voor het maatschappelijk middenveld 2021-2030. De Estse regering stimuleert het maatschappelijk middenveld via het ontwikkelingsplan voor het maatschappelijk middenveld 2015-2020 dat is gebaseerd op het

⁶² Voor de volledige wet, zie <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/512122019006/consolide>

⁶³ Artikel 6 van de wet op de procedure voor grondwettelijke toetsing.

⁶⁴ Arrest van de Hoge Raad *en banc*, 3-1-3-10-02, 17 maart 2003.

⁶⁵ Zie de wijzigingen van de wet op de kanselier van Justitie van januari 2019.

⁶⁶ De accreditatie met A-status in het kader van de VN-beginselen van Parijs, die gepland was voor maart 2020, werd uitgesteld vanwege de COVID-19-pandemie. Zie ook ENNHRI, *The rule of law in the European Union, Reports from national human rights institutions*, blz. 73.

gelijknamige concept⁶⁷. Sinds 2018 leidt het ministerie van Binnenlandse Zaken het proces voor de opstelling van een nieuw ontwikkelingsplan voor het maatschappelijk middenveld 2021-2030, in samenwerking met en met de actieve betrokkenheid van belanghebbenden, waaronder de overkoepelende organisaties die de maatschappelijke organisaties in Estland vertegenwoordigen. Dit proces omvatte werkgroepvergaderingen en raadplegingen met belanghebbende partijen in de verschillende provincies van Estland⁶⁸. De civiele ruimte in Estland wordt als open beschouwd⁶⁹.

⁶⁷ https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/estonian_cs_dev_plan_2015-2020_extract.pdf

⁶⁸ Bijdrage van Estland aan het verslag over de rechtsstaat 2020.

⁶⁹ Zie beoordeling toegekend door CIVICUS; beoordelingen zijn op een schaal van vijf categorieën gedefinieerd als: open, gekrompen, belemmerd, onderdrukt en gesloten.

Bijlage: lijst van bronnen in alfabetische volgorde.*

* *De lijst van de bijdragen die zijn ontvangen in het kader van de raadpleging voor het verslag over de rechtsstaat 2020 is te vinden op (COM-website).*

Aanbeveling van de Raad over het nationale hervormingsprogramma 2020 van Estland en met een advies van de Raad over het stabiliteitsprogramma 2020 van Estland, ST 8177/20 — COM(2020) 506 final.

Beperkt comité inzake corruptiebestrijding, website. <https://www.riigikogu.ee/en/parliament-of-estonia/committees/anti-corruption-select-committee/>

Centre for Media Pluralism and Media Freedom (2020), *2020 Media pluralism monitor*. <https://cmpf.eu/media-pluralism-monitor/mpm-2020>

Centrum voor registers en informatiesystemen, website e-File. <https://www.rik.ee/en/international/e-file>

Centrum voor registers en informatiesystemen, website elektronisch ondernemingsregister. <https://www.rik.ee/en/e-business-register>

CIVICUS, *Monitor Tracking Civic Space: Estonia*. <https://monitor.civicus.org/country/estonia/>

Directoraat-generaal Communicatie (2020), *Flash Eurobarometer 482: Businesses' attitudes towards corruption in the EU*.

Directoraat-generaal Communicatie (2020), *Special Eurobarometer 502: Corruption*.

Ests ontwikkelingsplan voor het maatschappelijk middenveld 2015–2020, https://www.siseministerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/estonian_cs_dev_plan_2015-2020_extract.pdf

Estse regering (2013), *Corruptiebestrijdingsstrategie 2013-2020*. https://www.korruptsioon.ee/sites/www.korruptsioon.ee/files/elfinder/dokumentid/korruptsioonivastane_strateegia_2013-2020_1.pdf

Estse regering (2020), *Bijdrage aan het verslag over de rechtsstaat 2020*.

Estse regering (2020), *Uitvoeringsplan van de corruptiebestrijdingsstrategie 2013-2020 voor 2017-2020*. https://www.korruptsioon.ee/sites/www.korruptsioon.ee/files/elfinder/dokumentid/lisa_2_rakendus_plaan_2018-2020.pdf

Estse regering, *Beleidsinformatiesysteem*. <http://eelnoud.valitsus.ee/main#ANx6shIc>

European Network of National Human Rights Institutions – ENNHRI (2020), *The rule of law in the European Union: Reports from national human rights institutions*.

Europese Commissie (2019, 2020), *Het EU-scorebord voor justitie*.

GRECO (2013), *Fourth Evaluation Round – Evaluation Report on Estonia on corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors*.

GRECO (2015), *Fourth Evaluation Round – Compliance Report on Estonia on corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors*.

GRECO (2017), *Fourth Evaluation Round – Second Compliance Report on Estonia on corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors*.

GRECO (2018), *Fifth Evaluation Round – Evaluation Report on Estonia on preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies*.

Hoogerechtshof van Estland, *Arrest van 17 maart 2003*, 3-1-3-10-02. <https://www.riigikohus.ee/en/constitutional-judgment-3-1-3-10-02>

- Ministerie van Justitie (2019), Criminaliteit in Estland — 2019. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevuse-statistika/korruptsioon.html>
- Ministerie van Justitie (2019), Geregistreerde misdrijven 2003-2018. https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/registreeritud_kuritegevused_2003-2018.xlsx
- Ministerie van Justitie (2020), E-training corruptiebestrijding en belangenconflicten in Estland — YouTube-video. <https://www.youtube.com/playlist?list=PL5JI001vz8bOi09N3PabBK2ogjrf0k03V>
- Raad van Europa, Platform ter bevordering van de bescherming van de journalistiek en de veiligheid van journalisten (2020), *Reply by the Government of Estonia to the platform concerning the Russian State News agency Sputnik*. <https://rm.coe.int/estonia-reply-en-sputnik-24january2020/168099922f>
- Raad van Europa, Platform ter bevordering van de bescherming van de journalistiek en de veiligheid van journalisten, <https://www.coe.int/en/web/media-freedom/the-platform>
- Raad voor het beheer van justitie (2020), Aanbevelingen van de Raad voor het beheer van de rechtbanken voor de organisatie van de rechtsbedeling in noodsituaties. <https://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/KHN%20recommendations.docx.pdf>
- Regels voor goede wetgevingspraktijken en voor de opstelling van wetgeving. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/508012015003/consolide>
- Reporters without Borders (2020), *Does crisis at leading daily mean end to investigative journalism in Estonia?* <https://rsf.org/en/news/does-crisis-leading-daily-mean-end-investigative-journalism-estonia>
- Richtlijn (EU) 2019/1937 van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2019 inzake de bescherming van personen die inbreuken op het Unierecht melden, L 305/17.
- Richtlijn 2010/13/EU van het Europees Parlement en de Raad van 10 maart 2010 betreffende de coördinatie van bepaalde wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen in de lidstaten inzake het aanbieden van audiovisuele mediadiensten (richtlijn audiovisuele mediadiensten), L 95/1.
- Virtueel landbezoek aan Estland in het kader van het verslag over de rechtsstaat 2020.

Bijlage II: landbezoek aan Estland

De diensten van de Commissie hebben in juni en juli 2020 virtuele vergaderingen gehouden met:

- Autoriteit voor consumentenbescherming en technische regelgeving
- Estse vereniging van journalisten
- Financiële inlichtingendienst
- Hooggerechtshof
- Ministerie van Justitie
- Nationale gerechtelijke politie
- Openbaar Ministerie
- Parlementair beperkt comité inzake corruptiebestrijding
- Persraad
- Raad voor het beheer van de rechtbanken
- Transparency International Estonia

* De Commissie heeft ook de volgende organisaties ontmoet tijdens een aantal horizontale vergaderingen:

- Amnesty International
- Civil Liberties Union for Europe
- Civil Society Europe
- Conference of European Churches
- EuroCommerce
- European Center for Not-for-Profit Law
- European Centre for Press and Media Freedom
- European Civic Forum
- Free Press Unlimited
- Front Line Defenders
- ILGA-Europe
- International Commission of Jurists
- International Federation for Human Rights
- International Press Institute
- Lifelong learning Platform
- Open Society Justice Initiative/Open Society European Policy Institute
- Reporters without Borders
- Transparency International EU